

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

УДК 316.74:339.9:477

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.19>**Добродум Ольга Вікторівна**

доктор філософських наук,
професор кафедри журналістики та мовної комунікації
Національного університету біоресурсів та природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041
orcid.org/0000-0001-7651-4946

Мартинюк Едуард Іванович

кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології, мистецтвознавства
та філософії культури гуманітарного факультету
Національного університету «Одеська політехніка»
проспект Шевченка, 1, м. Одеса, 65044
orcid.org/0000-0001-5904-2721

Никитченко Олена Едуардівна

кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології, мистецтвознавства
та філософії культури гуманітарного факультету
Національного університету «Одеська політехніка»
проспект Шевченка, 1, м. Одеса, 65044
orcid.org/0000-0002-9403-9795

СВОБОДА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

***Актуальність проблеми.** Збереження та дотримання свободи совісті при пандемії має перманентне значення, і вже з початку 2022 року над Україною розповсюдилася третя хвиля захворюваності у вигляді штаму Омікрон, яка на початок війни сягнула свого плато – 20–25 тисяч випадків щоденних заражень. В Україні введення карантину передувало головним подіям релігійного життя року більшості громад, що супроводжуються спалахом активності їх членів, традиційних зборів для виконання необхідних служб, звичних ритуалів та активізацією індивідуальної участі в цих зборах та задоволення особистісних релігійних потреб. Безумовно, виникли питання, чого очікувати від релігійних організацій в часи обов'язкового карантину в такі важливі для них свята. **Мета статті** – дослідити свободу діяльності українських релігійних організацій в умовах пандемії. **Методи дослідження:** діалектичний та історико-науковий, системний і порівняльно-правовий, візуальної антропології і структурно-функціональний. **Результати.** В науковому дослідженні нами було зафіксовано попередження щодо неприпустимості переростання тимчасових обмежень свободи віросповідань та вірувань в нашій державі в зв'язку з необхідністю виконання карантинних приписів у переслідування віруючих поза межами цієї всепланетарної кризи. Наголошувалось на можливості українських релігійних організацій в особі лідерів слугувати джерелом запобігання поширенню епідемії, пошуків легітимації необхідності карантинних заходів у важливих для них текстах і участі в діалогах та співпраці з іншими релігіями та конфесіями; співпраці з ними в соціально значущих діях, в першу чергу благодійних, задля подолання пандемії і співпраці з державними органами з цією ж метою і ефективно використання для вирішування багатьох*

потреб сучасних засобів комунікації, в першу чергу Інтернету, в інших необхідних зараз справах. Було підкреслено, що серед представників майже усіх релігійних організацій світу знайшлися священнослужителі та рядові віруючі, що закликали до ухилення від виконання громадських обов'язків з позиції переваги релігійних приписів над державними. Продемонстровано, що в демократичних країнах карантинні обмеження діяльності релігійних організацій в інтересах охорони здоров'я вживались по-різному, де жорстко, а де пом'якшено, однак перевага будь-якого виду обмежень не була зафіксована.

Ключові слова: свобода релігії, пандемія COVID-19, українські релігійні організації, ставлення релігій до вакцинації.

Вступ. У ці тривожні весняні дні, коли відбувається військове вторгнення військ Росії до України, усі наші думки, надії та наукові інтереси пов'язані з цим трагічним явищем, однак ковід продовжує крокувати планетою, приносячи нові та нові жертви. Збереження та дотримання свободи совісті при пандемії має перманентне значення, і вже з початку 2022 року над Україною розповсюдилася третя хвиля захворюваності у вигляді штаму Омикрон, яка на початок війни сягнула свого плато – 20-25 тисяч випадків щоденних заражень. Поки Україна переймається війною, що на неї обрушилася, це головна тема наукових зацікавлень, проте по завершенню війни пандемічна тематика неминуче знов актуалізується.

Мета статті – дослідити пандемічні аспекти свободи совісті в Україні.

Методи дослідження: діалектичний та історико-науковий, системний і порівняльно-правовий, візуальної антропології і структурно-функціональний.

В Україні введення карантину передувало головним подіям релігійного життя року більшості громад, що супроводжуються спалахом активності їх членів, традиційних зборів для виконання необхідних служб, звичних ритуалів та активізацією індивідуальної участі в цих зборах та задоволення особистісних релігійних потреб. Безумовно, виникли питання, чого очікувати від релігійних організацій в часи обов'язкового карантину в такі важливі для них свята. Ось що з цього приводу відповідав православний діяч ПЦУ: а що буде Церква робити з епідемією коронавірусу і як церква планує забезпечити своїх вірних від можливості зараження під час спільної молитви, причастя, цілування ікон чи хреста тощо? По-перше, церква буде робити те, що і робить завжди – молитися і піклуватися про людей: здорових і хворих. По-друге, не треба плутати церкву, яку іноді називають лікарнею для душі, зі справжньою, яка до інфекційних небезпек буде виконувати та поширювати ті настанови, які даватимуть фахівці: «Церква має великий досвід в будь-яких умовах здійснювати своє служіння» – отець Георгій Коваленко [1].

З'явилися поради експертів правозахисних організацій і релігійних діячів для Кабінету Міністрів, спрямовані на забезпечення свободи віросповідання на період карантинних обмежень, які вони затвердили на онлайн нараді Інституту релігійної свободи та Центру громадянських свобод у форматі круглого столу. У дискусії взяли участь релігійні діячі різних конфесій, зокрема християнських об'єднань в Україні, а також керівництво харківської православної групи та Української Гельсінської спілки з прав людини [2]. Адвокатка Ксенія Проконова, керуюча партнерка українського офісу SBH Law Offices, роз'яснила учасникам наради юридичні аспекти карантинних обмежень та надала практичні поради щодо захисту порушених прав віруючих у випадках, коли дії поліції не відповідають вимогам закону: «Карантин – це час пошуку нових можливостей для всіх, включаючи церкви. Їм теж необхідно боротися за увагу прихожан у рамках закону і суспільного інтересу. Вперше склалася ситуація, коли церква змушена вчитися ефективно розмовляти з поліцією» [2].

У підсумку правозахисники разом із релігійними діячами запропонували уряду наступне:

- під час організації повсякденних і святкових богослужінь у період карантину дотримуватися рекомендацій щодо уникнення скупчення людей у храмах і інших приміщеннях релігійних організацій, оприлюднених Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) (тобто дозволяється перебувати у храмі чи іншому приміщенні релігійної організації до 10 осіб сукупно із розрахунку 1 особа на 5 кв.м.);

- вимогу самоізоляції для осіб, які досягли 60-річного віку, не поширювати на священнослужителів та осіб, задіяних в організації богослужінь, а також на інших працюючих осіб пенсійного віку;
- враховуючи заборону доступу священників до ув'язнених і засуджених, запроваджену наказом Міністерства юстиції України, доручити адміністрації слідчих ізоляторів і пенітенціарних закладів забезпечити можливість телевізійного перегляду богослужінь і релігійних проповідей, що регулярно транслюються Суспільним мовником на телеканалах UA:ПЕРШИЙ та UA:КУЛЬТУРА, а також за бажанням ув'язнених і засуджених організувати для них індивідуальні дистанційні зустрічі зі священником-капеланом за допомогою відеозв'язку;
- забезпечити можливість задоволення релігійних потреб осіб, які перебувають у установах соціального захисту і закладах, що надають паліативну допомогу, зокрема шляхом доступу до них священників-капеланів чи організації з ними індивідуальних дистанційних зустрічей за допомогою відеозв'язку;
- рекомендувати місцевим органам влади разом із релігійними діячами і волонтерами організувати місця і порядок надання безкоштовної гуманітарної допомоги нужденним людям, зокрема забезпечення їжею осіб без постійного місця проживання, з дотриманням при цьому санітарно-карантинних вимог і запобігаючи скупченню людей [2].

Після цього відбулася зустріч між ВРЦіРО та Національною поліцією України та оприлюднено спільне комюніке. В ньому висловлюється подяка медикам, поліції та всім людям, які служать ближнім у боротьбі з подоланням епідемії коронавірусу COVID-19; парафіяни кожної церкви і релігійної організації закликаються не ставитися легковажно до коронавірусної хвороби, звертаються до священнослужителів всіх конфесій і просять їх з відповідальним словом звернутися до вірних у своїх громадах про необхідність дотримання карантинних приписів; закликають усіх до молитви за Україну, за зміцнення людей, за медиків і весь медперсонал та подолання епідемії коронавірусу, відновлення економіки і нормального життя [3]. Головний санітарний лікар України пояснив наслідки порушення карантину священниками і мирянами [4].

До віруючих із закликом не порушувати приписів карантину звертався президент України, розповівши про святкування Великодня у новому форматі [5], прем'єр-міністр та багато інших урядовців, депутатів та чиновників. Майже всі ЗМІ закликали віруючих утримуватись від обрядових зібрань, а ієрархи абсолютної більшості релігійних організацій України звернулися до своїх вірян з закликами дотримуватись правил поведінки в церквах в умовах епідемії. Держава сприяла переведенню релігійних зборів у цифровий формат і трансляції богослужінь по ТБ та забезпечувала охорону релігійних громад від порушників карантинного режиму. Але майже в усіх релігійних громадах, особливо на початку запровадження карантину, були і ті, хто легковажно ставився до необхідних обмежень. Особливого суспільного розголосу набула позиція ієрархії Української православної церкви, що знаходиться у канонічному спілкуванні з Московським патріархатом (УПЦ (МП)), яка в своїх виступах закликала вірян продовжувати звичні релігійні практики.

Такі заяви визвали справедливий осуд в українському суспільстві, який іноді виходив за межі морального кодексу та пов'язував такі вислови щодо пандемії з політичною заангажованістю УПЦ (МП). Наведемо лише назву виступу відомої української публіцистки: «Москва замислила влаштувати нам «Пошесний Великдень» [6]. Між тим, саму Руську православну церкву (РПЦ) було розколото в цьому питанні, а її Патріарх висловлювався і на користь дотримання карантинних приписів. У зв'язку з святкуванням Великодня було зафіксовано 19 порушень карантину по Україні, поліція порушила кримінальні справи – 4 на Донеччині та 1 на Тернопільщині [7].

За словами радника Міністра внутрішніх справ Юрія Тандіта: «усі 5 кримінальних справ пов'язані з порушеннями у церквах УПЦ (МП). Найбільш грубі порушення були у Почаївській лаврі на Тернопільщині та у Святогірській лаврі, що у Донецькій області. Усі справи порушені за статтею 325». Водночас, радник наголосив, що насамперед йдеться про рішення настоятелів конкретних храмів, які на власний розсуд допустили велике скупчення людей у церквах.

Відомство також вдячне ПЦУ, Греко-католицькій церкві, Римо-католикам та протестантам за дотримання карантину: загалом порушення не були масовими й більшість людей дослухались до закликів не ходити у храми [7]. Наразі, до відповідальності за порушеними справами нікого ще не притягнуто – все це ще раз свідчить про те, що в демократичному суспільстві не треба ставити під сумнів політично-правову орієнтацію віруючих залежно від їх ставлення до тієї чи іншої віри.

Неправдива інформація у медіа щодо порушення церквами вимог карантину на Великдень спонукала Інститут релігійної свободи виступити з заявою «Про неприпустимість розпалювання ворожнечі на релігійному ґрунті [3]. На наш погляд, цікаву та глибоку оцінку поведінці релігійних організацій надав відомий український релігієзнавець Ю.Чорноморець, який вважає, що на тему «релігія і медицина» було написано безліч праць, в яких підкреслювалося значення біоетики як особливої дисципліни, наводилися приклади успішного застосування релігійних цінностей як в цілому, так і у житті окремих видатних медиків, які водночас були релігійними діячами. Разом із тим, великим випробуванням для релігійної свідомості стала остання епідемія коронавірусу, яка показала деякі суттєві недоліки у легітимації біоетики у самих релігійних колах [8]. На його думку, «за таких умов цілком очікуваним, хоча і радикальним кроком, стало закриття храмів у цивілізованому світі, у чому приклад показала Католицька Церква. Саме абсолютизація цінності кожної особистості як унікальної екзистенції не дозволяла поставити її під загрозу зараження у сакральному просторі церкви» [8].

Він також відмітив, що розроблені РПЦ рекомендації щодо дезінфекції не були продуманими і достатніми, і навіть при їх дотриманні ризик розповсюдження коронавірусу залишався високим. Все це різко відрізнялося від позиції ПЦУ, яка свої синодальні рекомендації напрацьовувала за участю мирян з числа знаних медиків, долучала до консультацій епідеміологів, а не лише представників поліції. «Підкреслимо, що відповідальне ставлення до безпеки і повне закриття культових споруд з міркувань безпеки вірних, життя яких оголошувалося вищою цінністю, продемонстрували не лише католики, ПЦУ, українські протестанти, але також іудеї та мусульмани України. Все це говорить про високу соціальну відповідальність та дотримання принципів релігійного гуманістичного персоналізму майже всіма Церквами і релігійними організаціями України» [8].

З перебігу подій взаємовідносин між релігійними організаціями та державою в Україні за перші місяці поширення COVID-19 наголошувалося на тому, що у нас введення карантину також передувало головним подіям релігійного життя більшості громад (Песах, Пасха, Рамадан тощо). Ми наводили поради експертів, правозахисників і релігійних діячів для Кабінету Міністрів, спрямовані на забезпечення свободи віросповідання на період карантинних обмежень. На основі цих порад відбулася зустріч між ВРЦіРО та Національною поліцією України. В їх спільному комюніке висловлювалися подяка усім, хто ризикуючи власним життям, служать близьким у боротьбі з подоланням епідемії та закликали вірян кожної релігійної організації дослухатись до настанов своїх релігійних лідерів і рішень уряду.

Після великодніх свят було зафіксовано, що хоч і були порушення, але вони не були масовими; більшість вірян святкували по домівках. Наразі відомо, що Департамент у справах релігій розробив алгоритм відновлення богослужбової діяльності релігійних організацій [9]. З іншого боку, тут можна звернутися і до світового досвіду [10; 11].

Дані щодо порушень свободи релігії у світі були отримані на брифінгу посла з особливих доручень ООН з питань релігійної свободи, на якому йшлося про вплив на релігійні меншини подій, пов'язаних з пандемією. Було вказано на п'ять категорій ставлення до цих релігійних угруповань урядів в деяких країнах світу: 1) прямий урядовий тиск, який деякі уряди використовують для подальшої репресії релігійних меншин; 2) дискримінація в сфері охорони здоров'я в якій деякі уряди відмовляють релігійним меншинам; 3) містифікації, коли деякі релігійні меншини стають цапами відбувайлами за пандемію та за це їх піддають нападам; 4) підбурюючі промови в Інтернеті, де дійові особи створюють дезінформаційні компанії,

що зорієнтовані на особливі релігійні меншини; 5) зростання зловживання технологіями для подальших репресій, дискримінацій чи відслідковування за межами пандемічної кризи [12].

Результати. В науковому дослідженні нами було зафіксовано попередження щодо неприпустимості переростання тимчасових обмежень свободи віросповідань та вірувань в нашій державі в зв'язку з необхідністю виконання карантинних приписів у переслідування віруючих поза межами цієї всепланетарної кризи.

Наголошувалось на можливості українських релігійних організацій в особі лідерів слугувати джерелом запобігання поширенню епідемії, пошуків легітимації необхідності карантинних заходів у важливих для них текстах і участі в діалогах та співпраці з іншими релігіями та конфесіями; співпраці з ними в соціально значущих діях, в першу чергу благодійних, задля подолання пандемії і співпраці з державними органами з цією ж метою і ефективно використання для вирішування багатьох потреб сучасних засобів комунікації, в першу чергу Інтернету, в інших необхідних зараз справах.

Було відмічено, що більшість членів релігійних організацій України дотримувались карантинних приписів, що на думку експертів допомогло уникнути більш стрімкого поширення коронавірусу на початковій стадії його розповсюдження у світі. Визначалось, що навіть в умовах пандемії жодна демократична країна не посягає на світогляд людини, у тому числі, як вона собі пояснює коронавірусну кризу. Конфліктна ситуація виникає у сфері права задоволення релігійних потреб у спосіб, який порушує вимоги держави щодо дотримання правил карантину.

Було підкреслено, що серед представників майже усіх релігійних організацій світу знайшлися священнослужителі та рядові віруючі, що закликали до ухилення від виконання громадських обов'язків з позиції переваги релігійних приписів над державними. Продемонстровано, що в демократичних країнах карантинні обмеження діяльності релігійних організацій в інтересах охорони здоров'я вживались по-різному, де жорстко, а де пом'якшено, однак перевага будь-якого виду обмежень не була зафіксована.

Висновки. В дослідженні проблем свободи релігії на початку пандемії COVID-19 ми підкреслили її виключність в констеляції усіх інших прав та свобод людини та водночас необхідність дотримання усіх цих прав та свобод для її втілення. Міжнародне право надає урядам можливість обмежувати діяльність релігійних організацій заради охорони здоров'я; більшість релігійних організацій з розумінням поставились до необхідності дотримуватися карантинних вимог. Абсолютна більшість порушень релігійної свободи за часів пандемії сталася в країнах, де і до поширення коронавірусу здійснювався тиск на релігійні меншини, дискримінація їх та репресії.

До віруючих звертався головний лікар з поясненнями наслідків порушення карантину священниками та мирянами, президент України, прем'єр-міністр та багато інших урядовців та експертів. ЗМІ також закликали віруючих утримуватись від святкових зібрань. Держава сприяла переведенню релігійних зборів у цифровому форматі та забезпечувала охорону релігійних громад від порушників карантинного режиму.

За рамками нашого огляду стану релігійної свободи в Україні в часи пандемії залишилися прогнози подальшого розвитку подій у цій царині суспільного відтворення – це завдання ми залишаємо для наших майбутніх досліджень. Значно розлогішого аналізу потребує і палітра зусиль багатьох релігійних лідерів та рядових віруючих в справі пристосування відправлення звичних ритуалів до карантинних приписів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко Г. Церква має великий досвід в будь-яких умовах здійснювати своє служіння. URL: <https://www.religion.in.ua/blogs/46126-cerkva-i-koronavirus.html>
2. Правозахисники порадили уряду як забезпечити релігійні права в умовах карантину. URL: <https://irs.in.ua/ua/2020-04-14-proposals-for-government-on-covid-19>
3. Заява Інституту релігійної свободи про неприпустимість розпалювання ворожнечі. URL: <https://www.baptyst.com/zayava-institutu-religiunoy-svobodi/>

4. Чому Великдень може звести нанівець всі зусилля по стриманню коронавірусу в Україні – пояснення МОЗ. URL: <https://aspi.com.ua/news/zdorovya/chomu-velikden-mozhe-zvesti-nanivec-vsi-zusillya-po-strimannyu-koronavirusu-v-ukraini>
5. Президент: Великдень у новому форматі цього річ – це справжній прояв любові до ближнього. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-velikden-u-novomu-formati-cogorich-ce-spravzhnij-p-60617>
6. Забужко О. Москва задумала влаштувати нам «пошесний Великдень». URL: <https://wz.lviv.ua/blogs/410455-moskva-zadumala-vlashtuvati-nam-poshesnij-velikden>
7. Великдень у храмах УПЦ МП: поліція порушила 5 кримінальних справ. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/20/7248638/>
8. Чорноморець Ю., Шкіль С. Практичне випробування релігійної біоетики в умовах коронавірусу. URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/46268-praktichne-viprobuвання-religijnoyi-bioetiki-v-umovax-koronavirusu.html>
9. Департамент у справах релігій розробив алгоритм відновлення богослужбової діяльності релігійних організацій. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/authorities_religious_affairs/80212
10. Restrictions on religious freedom in Europe in the name of the Fight Against Covid-19. URL: <https://eclj.org/religious-freedom/coe/limitations-portees-a-la-liberte-de-culte-en-europe-au-nom-de-la-lutte-contre-la-covid-19>
11. Artaud de La Ferrière A. Coronavirus: how new restrictions on religious liberty vary across Europe. URL: <https://theconversation.com/coronavirus-how-new-restrictions-on-religious-liberty-vary-across-europe-135879>
12. Brownback S. Briefing with ambassador at large for international religious freedom on covid-19 impact on religious minorities. URL: <https://www.state.gov/briefing-with-ambassador-at-large-for-international-religious-freedom-sam-brownback-on-covid-19-impact-on-religious-minorities/>

REFERENCES

1. Kovalenko, H. (2020). Tserkva maie velykyi dosvid v bud-yakykh umovakh zdiisniuvaty svoje sluzhinnia. [The Church has extensive experience in carrying out its ministry in all circumstances]. URL: <https://www.religion.in.ua/blogs/46126-cerkva-i-koronavirus.html> [In Ukrainian].
2. Pravozakhysnyky poradyly uriadu yak zabezpechyty relihiini prava v umovakh karantynu. (2020). [Human rights activists advised the government on how to ensure religious rights in quarantine]. URL: <https://irs.in.ua/ua/2020-04-14-proposals-for-government-on-covid-19> [In Ukrainian].
3. Zaiava Instytutu relihiinoi svobody pro neprypustymist rozpaliuvannia vorozhnechi. (2020). [Statement of the Institute for Religious Freedom on the inadmissibility of inciting hatred]. URL: <https://www.baptyst.com/zayava-institutu-religiunoy-svobodi/> [In Ukrainian].
4. Chomu Velykden mozhe zvesty nanivets vsi zusyillia po strymanniu koronavirusu v Ukraini – poiasnennia MOZ. (2020). [Statement of the Institute for Religious Freedom on the inadmissibility of inciting hatred]. URL: <https://aspi.com.ua/news/zdorovya/chomu-velikden-mozhe-zvesti-nanivec-vsi-zusillya-po-strimannyu-koronavirusu-v-ukraini> [In Ukrainian].
5. Prezydent: Velykden u novomu formati tshorich – tse spravzhnij proiav liubovi do blyzhnoho. (2020). [President: Easter in a new format this year is a real manifestation of love of neighbor]. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-velikden-u-novomu-formati-cogorich-ce-spravzhnij-p-60617> [In Ukrainian].
6. Zabuzhko, O. Moskva zadumala vlashtuvaty nam “poshesnyi Velykden”. (2020). [Moscow planned to arrange a "plague Easter" for us]. URL: <https://wz.lviv.ua/blogs/410455-moskva-zadumala-vlashtuvati-nam-poshesnij-velikden> [In Ukrainian].
7. Velykden u khramakh UPTs MP: politsiia porushyla 5 kryminalnykh sprav. (2020). [Easter in the churches of the UOC-MP: the police opened 5 criminal cases]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/20/7248638/>
8. Chornomorets, Yu., Shkil, S. (2020). Praktychne vyprobuvannia relihiinoi bioetyky v umovakh koronavirusu. [Practical test of religious bioethics in the conditions of coronavirus]. URL: <https://www.religion.in.ua/main/analitica/46268-praktichne-viprobuвання-religijnoyi-bioetiki-v-umovax-koronavirusu.html> [In Ukrainian].

9. Departament u spravakh religii rozrobyv alhorytm vidnovlennia bohosluzhbovoi diialnosti relihiinykh orhanizatsii. (2020). [The Department of Religious Affairs has developed an algorithm for restoring the religious activities of religious organizations]. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/authorities_religious_affairs/80212 [In Ukrainian].

10. Restrictions on religious freedom in Europe in the name of the Fight Against Covid-19. (2020). URL: <https://eclj.org/religious-freedom/coe/limitations-portees-a-la-liberte-de-culte-en-europe-a-nom-de-la-lutte-contre-la-covid-19> [In English].

11. Artaud de La Ferrière, A. Coronavirus: how new restrictions on religious liberty vary across Europe. (2020). URL: <https://theconversation.com/coronavirus-how-new-restrictions-on-religious-liberty-vary-across-europe-135879> [In English].

12. Brownback, S. Briefing with ambassador at large for international religious freedom on covid-19 impact on religious minorities. (2020). URL: <https://www.state.gov/briefing-with-ambassador-at-large-for-international-religious-freedom-sam-brownback-on-covid-19-impact-on-religious-minorities/> [In English].

Dobrodum Olga Victorivna

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Journalism and Language Communication
National University of Life and Environment Sciences of Ukraine
Heroes of Defense Street, 15, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7651-4946

Martyniuk Eduard Ivanovych

Candidates of Philosophical Sciences, Associate Professors,
Associate Professors at the Department of Cultural Studies,
Art History and Philosophy of Culture, Faculty of Humanities,
Odesa Polytechnic National University
1, Shevchenko Ave., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5904-2721

Nikitchenko Olena Eduardivna

Candidates of Philosophical Sciences, Associate Professors,
Associate Professors at the Department of Cultural Studies,
Art History and Philosophy of Culture, Faculty of Humanities,
Odesa Polytechnic National University
1, Shevchenko Ave., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9403-9795

FREEDOM OF ACTIVITY OF UKRAINIAN RELIGIOUS ORGANIZATIONS DURING PANDEMIC

Problem. *Preservation and observance of freedom of conscience in a pandemic is of permanent importance, and since the beginning of 2022 the third wave of disease in the form of Omicron strain has spread over Ukraine, which reached its plateau at the beginning of the war – 20–25 thousand cases of daily infections. In Ukraine, the introduction of quarantine preceded the main events of the religious life of most communities, accompanied by an outbreak of activity of their members, traditional meetings to perform necessary services, rituals and intensification of individual participation in these meetings and personal religious needs. Of course, there were questions about what to expect from religious organizations during the mandatory quarantine on such important holidays for them. **Purpose** is to explore the freedom of activity of Ukrainian religious organizations in a pandemic. **Methods:** dialectical and historical-scientific, systemic and comparative-legal, visual anthropology and structural-functional. **Results.** In our research, we have warned against the inadmissibility of temporary restrictions on freedom of religion and belief in our country due to the need to implement quarantine regulations to persecute believers outside of this*

global crisis. Emphasis was placed on the ability of Ukrainian religious organizations, represented by leaders, to serve as a source of preventing the spread of the epidemic, seeking to legitimize the need for quarantine measures in important texts and participation in dialogues and cooperation with other religions and denominations; cooperation with them in socially significant actions, primarily charitable, to overcome the pandemic and cooperation with government agencies for the same purpose and effective use to address many needs of modern means of communication, especially the Internet, in other urgent matters. It was emphasized that among the representatives of almost all religious organizations in the world there were clergy and ordinary believers who called for evasion of public duties from the position of the predominance of religious precepts over state ones. Quarantine restrictions on the activities of religious organizations in the interests of health care have been shown to be applied in different ways, both severely and liberally, in democracies, but the predominance of any sort of restriction has not been recorded.

Key words: *freedom of religion, COVID-19 pandemic, Ukrainian religious organizations, attitude of religions to vaccination.*